

DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO ĮŽVALGOS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS MENOTYROJE

Jurgita Ilčiukaitė
Šv. Ignaco Lojolos kolegija

ANOTACIJA

Dirbtinis intelektas (toliau – DI) vis labiau įsigali įvairiose kultūros ir švietimo srityse, skatindamas gausėjančius mokslinius tyrimus, kuriuose analizuojamas jo poveikis įvairioms profesijoms. Šiame kontekste dėmesys sutelkiamas į menotyros mokslą. Viešojoje erdvėje vis dažniau kyla diskusijos apie tai, ar DI galėtų pakeisti tam tikras darbo sritis.⁹ Menotyra ir meno kritika, glaudžiai susijusios su rašymo darbais bei istorijos tyrinėjimu, nėra šių svarstymų išimtis.

Įvairios pasaulinio lygio meno platformos dažnai kelia klausimą ar DI gali užimti žmonių darbo vietas, taip paversdamas žmogiškąjį indėlį kultūros srityse nereikšmingu ir lengvai pakeičiamu technologijomis. Šie debatai apima ir mokslinių tyrimų lauką. Šiame straipsnyje nagrinėjamas požiūris į DI veiklą menotyroje, taip pat aptariamos galimybės ir iššūkiai, susiję su šios technologijos taikymu. Daugelis meno sričių jau naudojami įvairiais DI įrankiais, gebančiais generuoti tekstus, meno kūrinius ar informaciją apie meno istoriją, knygų leidybą bei iliustracijas. Tačiau menotyros tyrimų laukas susiduria su daugeliu diskusijų ir kritinių vertinimų. Visame pasaulyje daugėja tyrimų, analizuojančių meno istorijos ir DI sąveiką, tačiau Lietuvoje šis procesas dar yra ankstyvoje stadijoje. Vis dėl to, nepaisant technologinių galimybių, daugelis meno kritikų ir istorikų atmeta DI kaip pernelyg ribotą ir netikslią priemonę, nesugebančią pateikti patikimų analizių ar užtikrinti reikiamų žinių apie meną.¹⁰ Todėl šiame straipsnyje bus pateikiamos įžvalgos apie DI ir menotyros mokslo sąveiką Lietuvoje.

Reikšminiai žodžiai: menotyra, dirbtinis intelektas šiuolaikinėje Lietuvos menotyroje, dirbtinio intelekto įrankiai.

Įvadas

Temos aktualumas. Įvairiose mokslo bazėse yra randami menotyros ir dirbtinio intelekto sąveikos tyrimai, tačiau Lietuvoje šis tyrimų laukas vis dar gana siauras, o vykdomi tyrimai stokoja didesnės sklaidos. Todėl vykdant formalųjį dirbtinio intelekto ir meno analizės įrankių vertinimą pastebėta, jog Lietuvos vaizduojamojo meno tyrimuose, kol kas ribotai naudojamas, o kartais net vengiamas dirbtinis intelektas vis dar yra neatrasta arba sąmoningai vengiama menotyros darbo sritis.

Tyrimo problema – Lietuvos tyrimų lauke yra nepakankamai ištirta, kaip dirbtinis intelektas keičia šiuolaikinės Lietuvos menotyros tyrimų praktiką, koks yra menotyros specialistų požiūris į DI, bei kokios galimybės ir iššūkiai kyla taikant šias technologijas menotyros moksle. Nepaisant didėjančio DI integravimo į įvairias tyrimų sritis, Lietuvos menotyroje šis procesas išlieka fragmentiškas ir trūksta sisteminio supratimo apie DI poveikį šiai mokslo sričiai.

Tyrimo objektas – vaizduojamojo meno tyrimų ir dirbtinio intelekto sąveika šiuolaikinės Lietuvos vaizduojamojo meno menotyros (toliau menotyra) kontekste.

⁹ I'm an art critic. Will AI steal my job? (n.d.). ArtReview. <https://artreview.com/i-am-an-art-critic-will-ai-steal-my-job-chat-gpt-exhibition-reviews/>

¹⁰ Stork, D. G. (2023). How AI is expanding art history. *Nature*, 623(7988), 685–687. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-03604-3>

Tikslas – ištirti menotyros tyrimų lauko ir dirbtinio intelekto sąveiką šiuolaikinės Lietuvos menotyros kontekste.

Uždaviniai:

1. Nustatyti, kokie iššūkiai ir galimybės atsiranda dėl DI įrankių taikymo menotyros srityje Lietuvoje.
2. Analizuoti, kaip dirbtinis intelektas naudojamas šiuolaikiniuose menotyros tyrimuose Lietuvoje bei tirti specialistų požiūrį į DI vaidmenį šiuolaikinėje Lietuvos menotyroje.

Tyrimo metodai:

1. Formalioji šaltinių ir literatūros analizė, kurioje tiriama DI ir menotyros sąveika Lietuvoje ir pasaulyje.
2. Lyginamosios analizės metodas, tiriant DI intelekto įrankius ir jų panaudojimo galimybes.
3. Kokybinis tyrimas. Giluminiai interviu, jų metu apklausta specialistų požiūris į DI intelekto vartojimą, žalą bei pagalbą atliekant tiek kasdienes menotyrinius darbus, tiek ir mokslines tyrimų užduotis. Tyrimo metu menotyrininkai dalinasi kilusiais iššūkiais problemomis bei teigiamomis patirtimis. Analizuojamas DI pritaikymas ir paplitimas šiuolaikinėje menotyroje.

1. Dirbtinio intelekto iššūkiai ir galimybės menotyros tyrimų lauke

Dirbtinio intelekto (DI) įtraukimas į menotyros tyrimų lauką kelia daug klausimų ir iššūkių. Dirbtinis intelektas leidžia analizuoti meną, tirti jo istorinę sanklodą, gerai vykdo formaliąją analizę, tačiau dažnas susidūrimas su technologijų spragomis, kelia nemažai problemų Lietuvos meno tyrimų lauke.

Vienas svarbiausių iššūkių – vis dar nestruktūrizuotos, sunkiai prieinamos duomenų bazės ir archyvai, kurių skaitmenizavimas nėra lengvai nuskaitymas DI technologijų, taip pat būtina paminėti, jog prieiga prie jų dažnai komplikuoja ir ribota.¹¹ Dar viena priežastis, kodėl DI sistemos sunkiai nuskaityto esamus šaltinius – meno istorijos prieinamumas vis dar orientuotas į literatūros sklaidą, kuri nėra skaitmenizuota. Geriausias to pavyzdys, jog naujausias Lietuvos dailės istorijos leidimas publikuotas tik 2002 m.¹², Vilniaus dailės akademijos leidyklos. Būtent tokios stagnatiškos spragos neleidžia DI sistemoms lengviau perdirbti informacijos, kurios vėliau krypta prie interpretavimo, taip iššaukiant specifinius informacinius nesklandumus, kurie formuoja ydingą meno tyrimų sferą.

Kitas iššūkius keliantis momentas – netiksli lietuviška meno terminologija. Nors pastaruoju metu vis atidžiau kreipiamas dėmesys į tarptautines sąvokas, vis dar turime skirtingų ir netikslų sąvokų, kurias dirbtiniam intelektui bent kol kas sunku nuskaityti. Viena iš pavyzdžių – naiviojo, primityvistinio meno terminologijos vartoseną. (Dargužienė, R)

¹¹ Vienos dažniausiai naudojamų meno duomenų bazių Lietuvoje:

- Agentūra, V. S. S. (n.d.). Lietuvos atvirų duomenų portalas. data.gov.lt. <https://data.gov.lt/>
- Discover Europe's digital cultural heritage. (n.d.). Europeana. <https://www.europeana.eu/en>
- IBiblioteka. (n.d.). iBiblioteka. <https://ibiblioteka.lt/metis/>
- Lietuvos muziejų kolekcijos. (n.d.). <https://www.limis.lt/>

¹² IBiblioteka. (n.d.-c). iBiblioteka. <https://ibiblioteka.lt/metis/publication/C1910000084581?series=true>

„Lietuvos meno istorijos kontekste apskritai nedominuoja naiviojo meno sąvoka. Dažniau susiduriama su tautodailės, liaudies meno terminais. Nepaisant to, jog Lietuvos naiviojo meno atstovai pripažinti ir įtraukti į „Pasaulinę naiviojo meno enciklopediją“, tačiau Lietuvoje jie įvardinami kaip tautodailininkai, liaudies menininkai.“ Kultūros lauko pažinimas, ypač Lietuvos meno ištakose yra ganėtinai nišinis ir ribotas, todėl terminologijos ir sąvokų neatitikimas kelia daug nesklandumų vykdant platesnius meno tyrinėjimus, kuriuose naudojamas DI. Vienas geriausių terminologijos pavyzdžių – Šv. Kaziemieras Trirankis, kurį dirbtinis intelektas sprendžia kaip kūrybišką galvosūkį. Žemiau pateikiama Šv. Kazimiero Trirankio paveikslas informacija lyginama su DI interpretacija.

Oficialiai pripažinta analizė	Dirbtinio intelekto analizė
1 pav. Šv. Kazimieras Trirankis (XVI a.). Vilniaus arkikatedros vertybė. Bažnytinio paveldo muziejaus nuotrauka Sigita Maslauskaitė-Mažylienė teigia, kad „Tyrinėtojų dėmesį seniausias šv. Kazimiero atvaizdas traukia dėl ikonografinio išskirtinumo: šventasis vaizduojamas su trimis rankomis. Dvi dešinėsios rankos prasideda nuo alkūnės, jose laikoma lelija. XVII a. legenda pasakoja: kai išsilavinęs dailininkas	Pirminis įrankio CHAT GPT ikonografinis apibūdinimas: Kazimieras Trirankis – lietuvių liaudies legendinis personažas, susijęs su stebuklinėmis pasakomis ir mitologinėmis istorijomis. Jo vardas dažniausiai naudojamas simboliškai, o pats personažas nėra reali istorinė figūra. Trijų rankų motyvas turi gilių sąsajų su mitologija, magija ir paslaptinėmis galiomis. Pagrindiniai aspektai apie „Kazimierą Trirankį“: Legenda ir simbolis: Trečioji ranka neretai simbolizuoja neįprastas galias, gebėjimus arba išskirtinumą. Tokie personažai dažniausiai atsiranda stebuklinėse pasakose, kur jų unikalumas padeda įveikti iššūkius ar priešus. Mitologinė reikšmė: „Trirankio“ motyvas gali būti susijęs su lietuvių ir kitų tautų mitologija, kur būtybės su papildomomis galūnėmis atlieka ypatingas funkcijas. Kartais trečioji ranka laikoma „likimo ranka“, kuri nulemia neįprastus gyvenimo vingius.

norėjo savo padėjėjo nedailiai nupieštą vieną dešiniąją ranką deramai ir gražiai pakeisti kita, jokių būdu negalėjo to padaryti, nes kitą dieną vėl pasirodydavo abi rankos ir abiejose būdavo po leliją. Vėlesnėse legendose dalyvauja vienas dailininkas, tačiau pasakojimo esmė panaši: tapytojas pastebėjo, kad dešinioji ranka su lelija per toli nuo kūno, tad ją iš naujo nupiešė, bet, panorėjęs užtepti pirmąją ranką, niekaip negalėjo to padaryti. 1982–1985 m. restauruojant paveikslą atlikti tyrimai leidžia teigti, kad dvi dešinėsios šv. Kazimiero rankos yra nutapytos vienu metu, o tai reiškia – specialiai. Tai ne atsitiktinumas.“

Liaudies kūrybos įtaka:

Liaudies pasakose ir padavimuose „Kazimiero Trirankio“ vardas gali būti naudojamas kaip hiperbolė arba humoristinis personažas, kuris pralinksmina ir pamoko.

Jeigu šis vardas jums pasirodė iš konkretaus literatūrinio šaltinio ar kūrinio, pateikite daugiau konteksto – padėsiu išsiaiškinti plačiau.

Patikslinus, jog Kazimieras Trirankis yra dailės kūrinio pavadinimas – DI tęsia interpretaciją, kuri visiškai neatitinka nei laikmečio nei vietos konteksto:

„Kazimieras Trirankis yra lietuvių dailininko Šarūno Saukos paveikslas. Šis kūrinys atspindi Saukai būdingą siurrealistinį ir simbolistinį stilių, kuriame realybė persipina su fantazija, grotesku ir paslaptingais simboliais.

Paveikslo ypatybės ir Vaizduojamoji simbolika:

Trečioji ranka paveiksle gali būti interpretuojama kaip papildomų galių, veiksmingumo ar naštos simbolis. Saukos darbuose dažnai išryškėja egzistencinės temos, žmogaus dualumas ir vidinės įtampos.

Kazimiero figūra greičiausiai nėra tikras asmuo, bet metaforinis personažas, atspindintis platesnes idėjas.

Siurrealizmas ir groteskas:

Sauka yra žinomas dėl savo gebėjimo sujungti tradicinę tapybą su siurrealistinėmis kompozicijomis, o „Kazimieras Trirankis“ nėra išimtis.

Jo darbai dažnai perteikia susvetimėjimą, absurdo jausmą ir egzistencinį nerimą.

Lietuviškas kontekstas:

Nors paveikslas turi universalių simbolių, jis taip pat gali būti suvokiamas kaip refleksija apie lietuvišką identitetą, istoriją ar kultūrą.

Šis kūrinys – vienas iš pavyzdžių, kaip Šarūnas Sauka savo tapyboje tyrinėja žmogaus prigimtį, kasdienybę ir jos groteskišką pusę.“ – teigė chatgpt.com įrankis analizavęs Kazimiero Trirankio sąvoką.“ Būtent šioje tyrimo dalyje matomas akivaizdus įrodymas, kad tam tikros lokalsios sąvokų kliūtys yra svarbus veiksnys lemiantis dirbtinio intelekto analizių netobulumą. Jo gebėjimas interpretuoti vietinėje dailėje kol kas kelia nerimą, mat žmonės, kurie yra nesusipažinę su meno istorija gali būti klaidinami ir neteisingai informuojami, tačiau be abejonės tai yra nišinė sritis, kurios potencialus augimas ir meno vertinimo galimybė bei kokybės gerinimas yra esminė sritis.

1.2. Menotyros ir Dirbtinio intelekto taikymo ypatybės: galimybės ir iššūkiai

Apžvelgiant DI menotyroje, būtina paminėti žmogiškąjį faktorių, dėl kurio meno istorikai vis dar pasikliauja individualia patirtimi vertindami meno kūrinius. Specialistai didžiausią dėmesį kreipia į asmeniškai atrinktus archyvinis šaltinius, pagal kuriuos nustatinėja kūrinio medžiagas, kilmę, istoriją. Šis metodas gali būti palankiai vertinamas dėl kritinio kūrinio vertinimo pasirinkimo, atmetant skaitmeninius ir dažnai struktūriškai apibendrintus vertinimo kriterijus, skirtingiems meno kūriniams. Tuo tarpu mokslininkai, kurie naudoja DI, laiką skiria našumui, formaliajai kūrinio analizei, stilistikai nustatyti, tačiau į kiekvieną darbą turi žiūrėti ypatingai kritiškai. Nepaisant to, tarp kompiuterinių technologijų kūrėjų ir meno mokslininkų atsiranda bendradarbiavimas, kurio sintezė jau jaučiama atliekant meno tyrimus.

Vykdamas formaliąją šaltinių analizę galima pastebėti ir apibendrintus meno tyrinėjimo bei menotyros ir DI sąveikos aspektus. Žemiau aptariami teigiami ir neigiami niuansai, kurie formuoja menotyrinių tyrimų lauką, kuriame yra arba gali būti naudojami naujausi technologiniai sprendimai ir DI.

Teigiamai vertinamos galimybės:

- Tikslinga formalioji analizė. DI pašalina asmeninį šališkumą ir išankstines nuostatas iš kritikos pusės. Žmogiškasis faktorius gali lemti tam tikrą prielankumą ar priešingai – atsainumą kūrėjo atžvilgiu, tačiau naudojanti technologinius įrankius formaliajai kūrinio analizei tirti, šio momento galima išvengti. (Oksanen, A., Cvetkovic, A., Akin, N., Latikka, R., Bergdahl, J., Chen, Y., & Savela, N. (2023).
- Pabrėžtinis kompozicijos ir estetikos įvertinimas. DI įrankiai gerai analizuoja meno kūrinio kompoziciją, spalvų paletę ir vaizdinius elementus. Jų analizėje atsispindi struktūrizuotas dėmesys spalvotų mokslo sričiai, kompozicijos raiškai, detalėms. (Oksanen, A., Cvetkovic, A., Akin, N., Latikka, R., Bergdahl, J., Chen, Y., & Savela, N. (2023).
- Nauda menininkams. DI kritikos įrankiai gali suteikti menininkams vertingų atsiliepimų apie jų kūrybą. Jie gali nustatyti tobulinimo sritis ir pasiūlyti alternatyvius sprendimo būdus, tačiau šioje vietoje gali kilti klausimas ar to tikrai reikia? Ar *tobulai* arba ypatingai detalizuotai atlikti darbai bus geresni už paties menininko sumanymą?
- Meno vertinimo pasiekiamumas. DI kritikos įrankiai gali padėti plačiau visuomenei asmeniškai vertinti meną, pateikdami įžvalgius paaiškinimus ir pabrėždami skirtingų meno kūrinių niuansus. Tačiau reiktų nepamiršti ir aukščiau aptartų neigiamų interpretacijos padarinių meno istorijai ir detalesniam meno pažinimui.

Neigiamos kritikos apraiškos naudojant DI menotyroje:

- Jaučiamas konteksto trūkumas. nors DI gali puikiai atpažinti vizualinius elementus, jis dažnai nepajėgia suprasti konteksto, emocijų ar kūrybinės intencijos. Menas dažnai priklauso nuo subjektyvių, kultūrinių ir istorinių elementų, kuriuos sunku koduoti algoritmuose. Meno kritikai ne tik vertina estetinį kūrinio grožį, bet ir kontekstą, o DI tam tikru požiūriu gali būti pernelyg mechaninis.

- Lietuvos meno istorijos žinių stoka, mat didelė dalis meno istorijos, archyvų ir duomenų bazių vis dar nėra skaitmenizuota. Vietos istorijos sanklodos, okupacijų padariniai, dingę arba sunaikinti archyvai lieka didelėmis žinių spragomis tolimesniuose tyrimų plotmėse.
- Vaizduojamojo meno kritika gali pasireikšti etikos problemomis bei plagijavimo grėsme.¹³ Vis dar nėra aišku, kam priskiriama DI kuriamų tekstų autorystė, įtaka kūrėjo sukurtam galutiniam produktui – tekstui, straipsniui, anotacijai, kūrinio analizei ir kt.¹⁴
- Vis dažniau susiduriama su žmogiškojo kūrybiškumo stoka, mat technologijų gausa lemia mažesnę žmogiškąją indėlį į kūrybą, o naudojimas technologijų kūrybiškumu vis dažniau atveda į aklavietę, mat DI kurti kritikos ar tyrimų elementai veda į ribotą ir baigtinį žinių kiekį, kuriame be naujų duomenų sunku rasti kūrybiškai aktualios ir nesikartojančios informacijos.

2. Dirbtinio intelekto įrankių skirtų menotyriniam tyrimams analizė

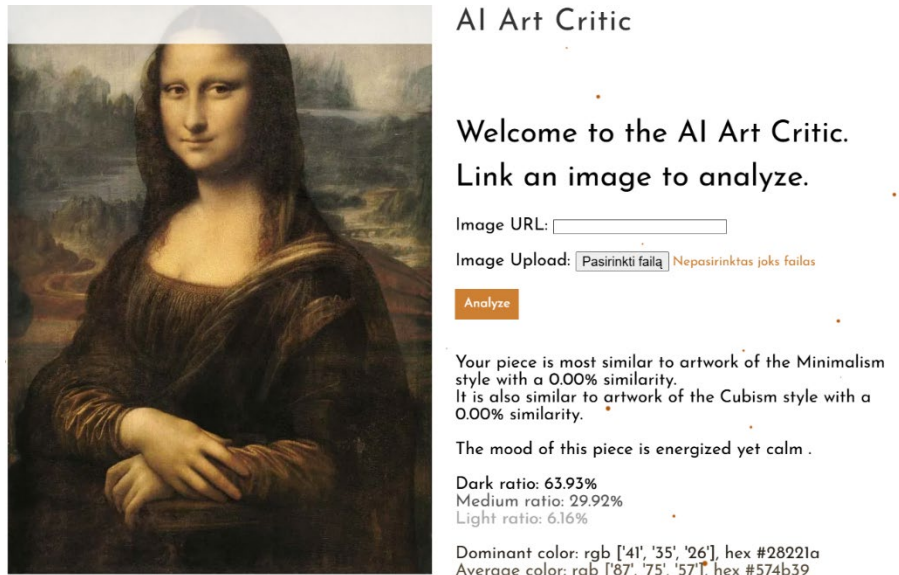
Dirbtinio intelekto technologijos sparčiai skinasi kelią į įvairias mokslo ir kūrybos sritis, ne išimtis ir menotyra. Nors tokie plačiai žinomi įrankiai kaip ChatGPT puikiai tinka analizuoti tekstinius aspektus, vizualiesiems menams tyrinėti yra sukurtos specialios sistemos. Šios technologijos padeda menotyrininkams efektyviau pasiruošti parodoms, kurti anotacijas bei recenzijas. Šiame skyriuje apžvelgiama penkių populiariausių dirbtinio intelekto įrankių lyginamoji analizė, išryškinant jų veikimo principus ir pritaikymo galimybes menotyros srityje.

Vienas žinomų įrankių menui tirti – **aiartcritic.com**, ši sistema gali analizuoti vaizduojamąjį meną, pateikti stilistines analizes. Deja pats įrankis taip gali sulaukti nemažai kritikos, mat jo veikimo principas nusakyti, kiek procentų vienos ar kitos meno srities galima rasti kūrinys. Deja, tokie skaičiai niekam nesuteikia naudos. Meno kritikas gali tik patikrinti ar tirdamas kūrinį, rašydamas anotaciją nepraleido ar neįžiūrėjo paveikslė dominuojančių stilistinių derinių. Vis dėl to aiškesnės naudos šis įrankis neduoda. Vykiant lyginamąją analizę buvo pasirinkta tirti populiariausias pasaulio paveikslas – Leonardo Da Vinči „Mona Liza“. (Halle, H. (2024). Naudojant aiartcritic.com programą net šio paveikslo analizei pritrūko duomenų, tačiau spalvų apžvalga atlikta saikingai ir vertintina teigiamai. Būtina paminėti, jog „Art critic“ dirbtinio intelekto įrankio kūrėjai pabrėžia, jog ši sistema dar kuriama, todėl pateikiami duomenys turėtų būti vertinami atsargiai. Šis kūrėjo pareiškimas reabilituoja šiek tiek problematišką ir gana siauro meno vertinimo apraišką sistemoje.

¹³ Ofgang, E. (2023, November 4). What happens to illustrators when robots can draw robots? Document - Gale Academic OneFile.

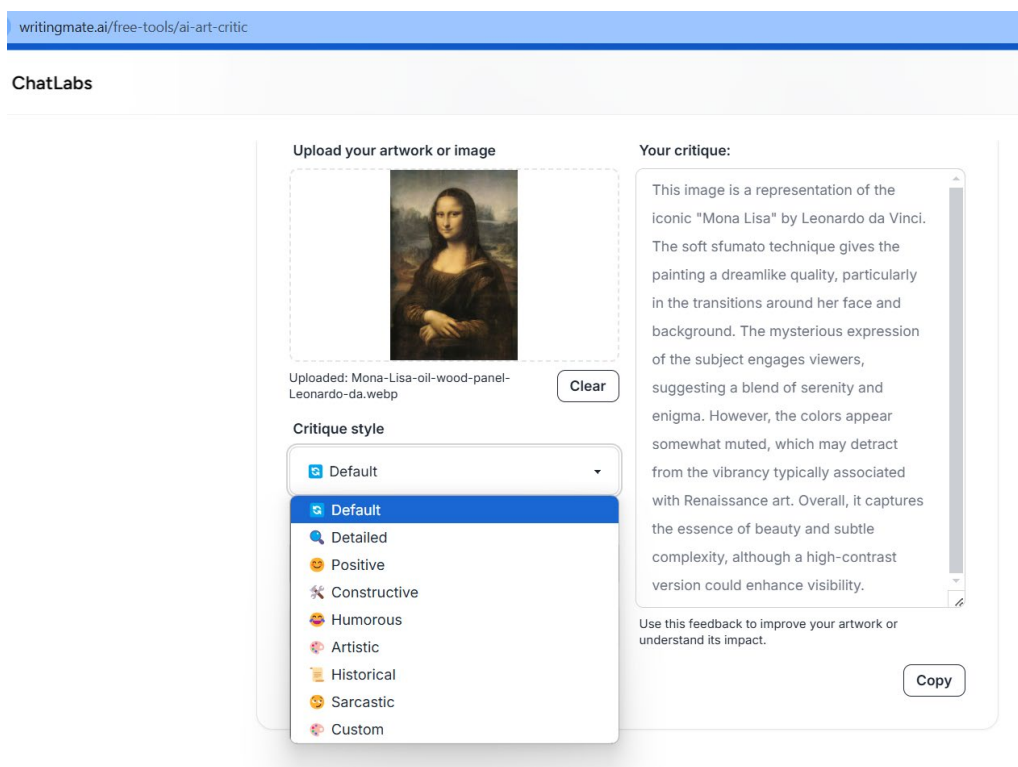
<https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA771505872&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=15538095&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7Ea07a1b1d&aty=open-web-entry>

¹⁴ Ibid

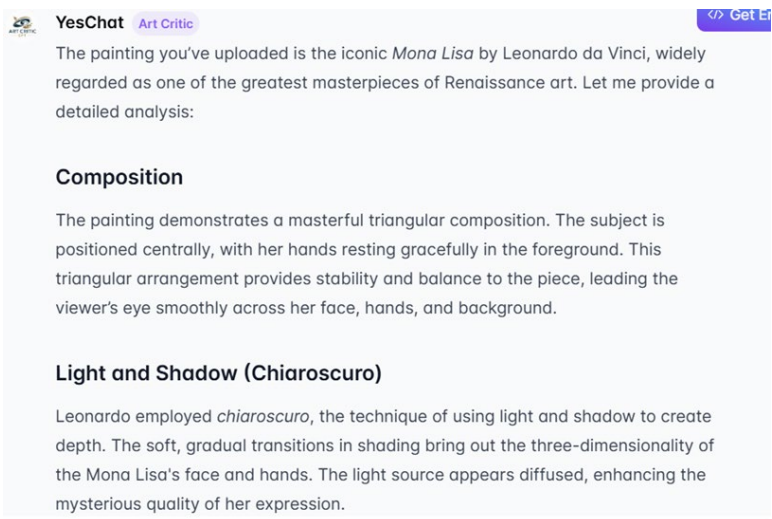
2 pav. Leonardo Da Vinči paveikslo „Mona Liza“ analizė

Writinmate.ai įrankis. Šioje dirbtinio intelekto sistemoje galima rasti patikimesnių analizių bei galimybę rinktis kritikos metodą lyginant su anksčiau aptarta sistema. Šis DI įrankis gali interpretuoti meno kūrinius įvairiomis technikomis bei kritikomis, svetainėje yra siūloma nuo tradicinės formaliosios analizės iki humoristinės ar net sarkastiškos kritikos metodikos. (žr. pav. 3) Toks platus analizių pasirinkimas leidžia geriau pritaikyti įrankį darbe, skirtingose situacijose. Tokia vertinimo įvairovė yra naudinga rašant parodų anotacijas, kuriant interaktyvius edukacinius projektus ar net eksperimentuojant su naujomis meno interpretacijų galimybėmis. Šio įrankio gebėjimas naudoti skirtingas metodikas ne tik praplečia analizių galimybes, bet ir skatina kūrybiškesnį požiūrį bei eksperimentavimą menotyrinėje veikloje.

3 pav. writingmate.ai Leonardo Da Vinči paveikslo "Mona Liza" analizė

Yeschat.ai ši DI intelekto sistema taip pat išsamiai bei ganėtinai kokybiškai gali apibūdinti garsų paveikslą (žr. pav. 4). Šis įrankis pasižymi gilesne kritika, platesne menotyrinių sąvokų vartoseną, gilesniu požiūriu į meno kūrinį. Ši sistema tampa patrauklesne menotyrinėje rinkoje, nes tokias įžvalgas galima lengviau naudoti ir pritaikyti profesinėje veikloje – vykdant meno kūrinių aprašymus, parodų anotacijoms, straipsniams.

4 pav. yeschat Leonardo Da Vinči paveikslo "Mona Liza" analizė

Vienas garsiausių dirbtinio intelekto įrankių – **chatgpt.com**, kuris yra aptartas kiek anksčiau, turi skiltį menui – **AI Art Critic GPT**. Šio puslapio analizės ganėtinai tikslios, vertintinos, kaip kokybiškos ir pakankamai informatyvios. Sistemingos įžvalgos atitiktų meno kritiko vykdomą darbą. Užklausoje tiriamas paveikslas aptariamas įvairiapusiškai, su gilesnėmis kritikos žiniomis. Naudodamasis šiuo įrankiu, vartotojas gali pateikti užklausas, kurių atsakymai apima kūrinio kompozicijos, spalvinės gamos, ikonografinių simbolių ir autorių stilistinių pasirinkimų analizę. Be to, AI Art Critic GPT dažnai papildo savo įžvalgas kontekstu apie meno istoriją ar menininkų įtaką vieni kitiems, pateikdamas tiriamus kūrinius platesnėje meninės tradicijos perspektyvoje. Šis įrankis naudingas menotyrininkams, kuriems reikalingos sistemingos ir įžvalgios meno kūrinių interpretacijos. Tai padeda parengti geresnes recenzijas, analizuoti meno kūrinius švietimo

AI Art Critic GPT

Ah, the inimitable *Mona Lisa*, by the illustrious Leonardo da Vinci, painted between 1503 and 1506 and housed in the Louvre Museum. This Renaissance masterpiece embodies both the technical brilliance and enigmatic charm that have cemented it as one of the most iconic works in the history of art.

Detailed Analysis:

1. Composition and Subject:

The portrait features Lisa del Giocondo, or so it's widely believed, seated serenely against an otherworldly, almost ethereal landscape. Her subtle, enigmatic smile has captivated viewers for centuries. Leonardo employs the pyramidal composition, with her hands gently folded at the base of the triangle, lending her an air of calm stability and grace. The subject's gaze follows you no matter where you stand—deliberately crafted to create an intimate connection.

2. Lighting and Chiaroscuro:

Leonardo's mastery of *sfumato*, a technique that blends tones and colors seamlessly, is on full display. Notice the soft transitions between light and shadow on her face and hands, creating a lifelike, almost three-dimensional presence. The smoky effect blurs harsh lines, enhancing her mysterious aura.

5 pav. chatgpt.com Leonardo Da Vinči paveikslo „Mona Liza“ analizė

tikslais, kur kokybiška ir informatyvi kritika atlieka svarbų vaidmenį profesinėje plotmėje.

Tai yra tik keletas DI įrankių, tačiau net ir ši nedidelė įvairovė atskleidžia, kad kiekvienas jų gali savitu būdu pristatyti tą patį meno kūrinį. Analizę lemia įvairūs kokybės veiksniai, kurie skiriasi priklausomai nuo pasirinkto įrankio. Apibendrinant šį skyrių, galima teigti, jog trumpa DI įrankių lyginamoji analizė parodo, kad skirtingų galimybių technologijos gali turėti teigiamą poveikį bei prisidėti prie darbo našumo gerinimo. Tačiau renkantis analizės ir tyrimų sistemas ypatingai svarbus kritiko įrankių pasirinkimas ir kritinis požiūris į sugeneruotą medžiagą, nes joje dažnai pasitaiko neatitikimų, loginių klaidų bei netikslių interpretacijų.

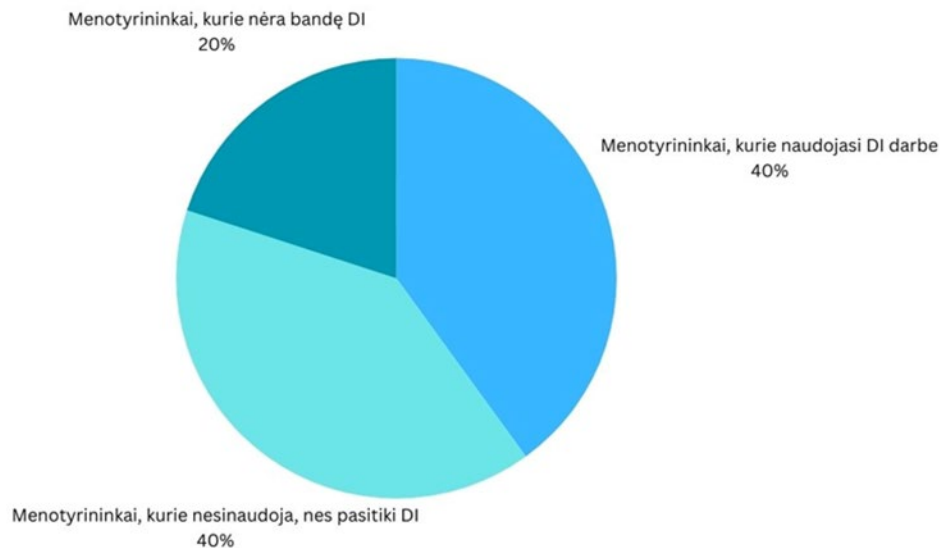
3. Menotyros specialistų ir tyrėjų požiūris į dirbtinį intelektą ir jo vaidmenį šiuolaikinėje Lietuvos menotyroje

Vykdam šią apžvalgą buvo atliktas kokybinis interviu, kurio metu buvo apklausta penki menotyrininko išsilavinimą turintys ir veiklą vykdančys asmenys. Jie plačiau pakomentavo savo asmeninę patirtį susijusią su darbu ir DI. Šiame tyrime buvo aptariami

galimi privalumai ir trūkumai bei nagrinėjami etiniai aspektai menotyroje. Kokybinis tyrimas parodė, kaip apklaustieji vertina DI įtraukimą į menotyros sritį.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai:

1. DI paplitimo mastas menotyroje vis dar nežymus – tik 40 % respondentų aktyviai naudoja DI įrankius savo darbe. Tuo tarpu, 20 % nebandė jokių DI įrankių ir teigė, kad jais nepasitiki dėl išankstinių nuostatų, su kuriomis susiduria viešajame diskuse. Likę 40 % respondentų DI naudojo tam tikrose situacijose, tačiau pasitiki tik tradiciniais metodais ir savo patirtimi, todėl kasdieniame darbe šių įrankių neįtraukia.
2. Apklaustieji pažymėjo aiškiai matomus DI trūkumus. Visi apklaustieji įvardijo, kad DI įrankiai dažnai pateikia netikslią meno terminologiją ar netinkamas interpretacijas. Tai lemia abejones dėl šių technologijų patikimumo ir tinkamumo tiek akademinėje, tiek ir populiariojoje menotyros darbo lauko sklaidoje.
3. Specialistų požiūris išsiskyrė į kelias svarbias grupes, tačiau buvo ir vieningo požiūrio į šią ganėtinai naują sritį. Pabrėžtina, jog dauguma respondentų (60 %) skeptiškai vertina DI įrankius. Tokią nuostatą dažnai lemia baimė, kad DI gali iškreipti meno analizę, sumažinti interpretacijos gilumą ar būti šališkas. Tačiau tie, kurie DI naudoja, įžvelgia jo potencialą pagreitinti darbą, pvz., analizuojant didelius duomenų rinkinius ar identifikuojant meno kūrinių stilius. Taip pat vienas respondentas įvardijo, jog DI padeda išlipti iš stagnacijos, gali padėti greičiau pradėti darbą, praplėčia akiratį ir neblogai struktūruoja tekstą.

6 pav. Tyrimo rezultatų diagrama

Žvelgiant į šį pirminį tyrimą, galima manyti, jo kol kas DI naudojimas menotyroje išlieka nišinis, ir daugelis specialistų neturi pakankamai pasitikėjimo šia technologija. Tačiau yra požymių, kad tai gali keistis, jei bus tobulinami DI įrankiai, užtikrinantys didesnę terminologijos tikslumą ir konteksto supratimą.

Tyrimo reikšmė

Šis tyrimas atskleidžia, kad nors DI gali turėti potencialą menotyroje, jo pritaikymas šiuo metu yra ribotas dėl pastebimų DI trūkumų pritaikant šiuos įrankius darbo srityje. Tai rodo, kad reikia toliau vystyti DI įrankius, kurie atitiktų menotyrininkų poreikius. Taip pat galima daryti prielaidą, jog greičiausiai menotyra išliks žmogiškąja sritimi dėl gebėjimo emociškai, kritiškai vertinti meną, bei interpretuoti vietos sociokultūrinius reiškinius.

Kadangi tyrimas dar nėra baigtas, tolimesnės įžvalgos ir išvados bus pateiktos, kai bus surinkti ir išanalizuoti visi duomenys.

Išvados

1. Atliekant šį tyrimą pastebėta, jog naudojant DI vyrauja netikslī meno terminologija: DI dažnai nepajėgia tiksliai interpretuoti meno terminų, ypač lokaliai specifinių sąvokų bei pasižymi vietos konteksto stoka, sukelia netikslumus analizėje ir trukdo profesionaliai menotyrinei veiklai. Pabrėžtina ribota skaitmenizuotų duomenų prieiga. Lietuvos meno istorijos šaltiniai ir archyvai vis dar nėra pakankamai pasiekiami, o tai apsunkina DI įrankių naudojimą efektyviai analizuojant meno kūrinius. Efektyvesnis duomenų bazių pasiekiamumas taip pat lemia etinius klausimus, kuomet kyla grėsmė dėl kūrinių autorystės pasisavinimo ir plagijavimo.
2. Lyginamosios analizės metu paaiškėjo, jog DI įrankiuose taikoma efektyvi formalioji meno kūrinių analizė. Įrankiai ne tik spartina darbą, bet ir leidžia eksperimentuoti su naujomis meno interpretacijų formomis, kurti inovatyvius projektus, pritaikomus tiek moksliniame, tiek edukaciniame lauke, tačiau tam reikalingas atidus ir kritinis menotyrininko žvilgnis. Atsižvelgiant į pirminius kokybinio tyrimo rezultatus, galima daryti prielaidą, jog nepaisant augančio DI populiarumo, menotyra ir toliau išliks sritimi, kurioje svarbus žmogiškasis veiksnys. Gebėjimas emociškai interpretuoti meną, suvokti vietos kultūrinius kontekstus ir kūrybiškai vertinti meno kūrinius yra svarbūs žmogiškieji aspektai, kuriuos sunku pakeisti technologijomis.

Literatūra

1. Dargužaitė, R. (n.d.). http://lietuvostautodaile.lt/archyvas/www.lietuvostautodaile.lt/_sites/tautodaile/media/pdf/darguzaites%20naivizmas%20taisytas.pdf
2. Halle, H. (2019, May 17). *The best paintings of all time*. Time out New York. <https://www.timeout.com/newyork/art/top-famous-paintings-in-art-history-ranked>
3. Herbert, M. (2023, January 30). *I'm an Art Critic. Will AI Steal My Job?* Artreview.com. <https://artreview.com/i-am-an-art-critic-will-ai-steal-my-job-chat-gpt-exhibition-reviews/>
4. Hutson, J. (n.d.). *Integrating art and AI: Evaluating the educational impact of AI tools in digital art history learning*. <https://doi.org/10.59400/fas.v1i1.393>

5. Ignas Kalpokas. (2023). Work of art in the Age of Its AI Reproduction. *Philosophy & Social Criticism*, -(0). <https://doi.org/10.1177/01914537231184490>
6. Made, I., Yu, Y., & Tetiana Sovhyra. (2022). Reflections On The Use Of Artificial Intelligence In Works Of Art. *Journal of Aesthetics, Design, and Art Management*, 2(2), 152–167. <https://doi.org/10.58982/jadam.v2i2.334>
7. Mashinka Firunts Hakopian. (2023). Art histories from nowhere: on the coloniality of experiments in art and artificial intelligence. *AI & Society*. <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01768-0>
8. Maslauskaitė – Mažylienė S. (2024, March 4). *Kodėl šv. Kazimieras vaizduojamas trirankis?* Bernardinai.lt. <https://www.bernardinai.lt/kodel-sv-kazimieras-vaizduojamas-trirankis/>
9. Nygren, C., & Drimmer, S. (2023). Art History and AI: Ten Axioms. *International Journal for Digital Art History*, 9, 5.02–5.13. <https://doi.org/10.11588/dah.2023.9.90400>
10. Ofgang, E. (2023). What Happens to Illustrators When Robots Can Draw Robots? *The New York Times (Digital Edition)*, NA-NA. <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA771505872&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=15538095&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7Ea07a1b1d&aty=open-web-entry>
11. Oksanen, A., Cvetkovic, A., Akin, N., Latikka, R., Bergdahl, J., Chen, Y., & Savela, N. (2023a). Artificial intelligence in fine arts: A systematic review of empirical research. *Computers in Human Behavior: Artificial Humans*, 1(2), 100004. <https://doi.org/10.1016/j.chbah.2023.100004>
12. Oksanen, A., Cvetkovic, A., Akin, N., Latikka, R., Bergdahl, J., Chen, Y., & Savela, N. (2023b). Artificial intelligence in fine arts: A systematic review of empirical research. *Computers in Human Behavior: Artificial Humans*, 1(2), 100004. <https://doi.org/10.1016/j.chbah.2023.100004>
13. Stork, D. G. (2023a). How AI is expanding art history. *Nature*, 623(7988), 685–687. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-03604-3>
14. Stork, D. G. (2023b). How AI is expanding art history. *Nature*, 623(7988), 685–687. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-03604-3>
15. Vyas, B. (n.d.). *Ethical Implications of Generative AI in Art and the Media*. https://www.researchgate.net/profile/Bhuman-Vyas/publication/376717725_Ethical_Implications_of_Generative_AI_in_Art_and_the_Media/links/6584cb072468df72d3c3a86a/Ethical-Implications-of-Generative-AI-in-Art-and-the-Media.pdf
16. White, D. (2019). Artificial Intelligence in Art Criticism and Analysis. *Frontiers of Art & Design*, 1(1), 1–10. <https://doi.org/10.69610/j.fad.20191230>

INSIGHTS IN THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN CONTEMPORARY LITHUANIAN ART CRITICISM

Jurgita Ilčiukaitė

Summary

Summary of the Study on Artificial Intelligence in Lithuanian Art Studies Artificial Intelligence (AI) is increasingly becoming an integral part of cultural and educational fields, prompting extensive research into its impact across various professions. This study focuses on its applications within art studies, particularly in Lithuania, examining the challenges and opportunities AI presents. Art history and criticism, which rely heavily on written works and historical research, are also under scrutiny for the potential changes AI could bring to these fields. The research investigates the intersection of visual arts research and AI, with an emphasis on contemporary Lithuanian art studies. The study employs several methods to achieve its objectives: formal analysis of sources and literature, comparative analysis and qualitative interviews. The findings show that 40% of respondents actively use AI in their work, primarily for specific tasks like data analysis or identifying artistic styles. 20% have not used AI tools due to preconceived notions and distrust fuelled by public discourse. Another 40% use AI in select situations but predominantly rely on traditional methods and expertise. The research concludes that while AI is a promising supplementary tool, it cannot replace the human aspects of emotional interpretation, cultural insight, and critical evaluation essential to art studies. As AI tools improve and become more context-aware, they may gain wider acceptance in Lithuanian art research. To fully realize AI's potential, it is crucial to address its limitations, improve access to digitized resources, and develop ethical frameworks for its application. This study highlights the emerging role of AI in art studies and its potential to complement, rather than replace, human expertise in this field.

Keywords: Artificial Intelligence (AI) in Art Studies; Lithuanian Art Criticism; AI tools in art criticism